

Тема 1.Суть, завдання та зміст раціонального використання та охорони земель

Лектор проф.Купріянич І.П.

План лекції

1. Поняття та зміст раціонального використання земель

2. Охорона земель

3. Земельні ресурси як об'єкт використання та охорони

1. Поняття та зміст раціонального використання земель

Земля

найважливіша частина навколишнього природного середовища, що характеризується простором, рельєфом, кліматом, ґрунтовим покривом, рослинністю, надрами, водами і є головним засобом виробництва в сільському і лісовому господарстві, а також просторовим базисом для життя і діяльності людини,

це фізичне творіння з притаманною йому топографією і просторовою природою, у глобальному баченні якого враховуються фізико-біотичні та соціоекономічні ресурси

територія поверхні планети, яка неодмінно узагальнює всі атрибути біосфери як всередині, так і понад поверхнею землі, включаючи приземний клімат ґрунту й форм місцевості, гідрологічні поверхні, приземні осадові породи і відповідний запас ґрунтових вод, популяції рослин та тварин, житлові поселення і фізичні результати минулої та сучасної діяльності людини

Раціонально (лат. *rasional* - розумний, обґрунтований, доцільний) використовувати землю –

означає отримувати максимальну кількість продукції при мінімумі затрат без шкоди для земельних ресурсів з врахуванням природних і економічних умов конкретного суб'єкта господарювання на землі.

використовувати відповідно до цільового призначення, забезпечуючи високу ефективність землекористування і охорону земель, спрямовану на запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

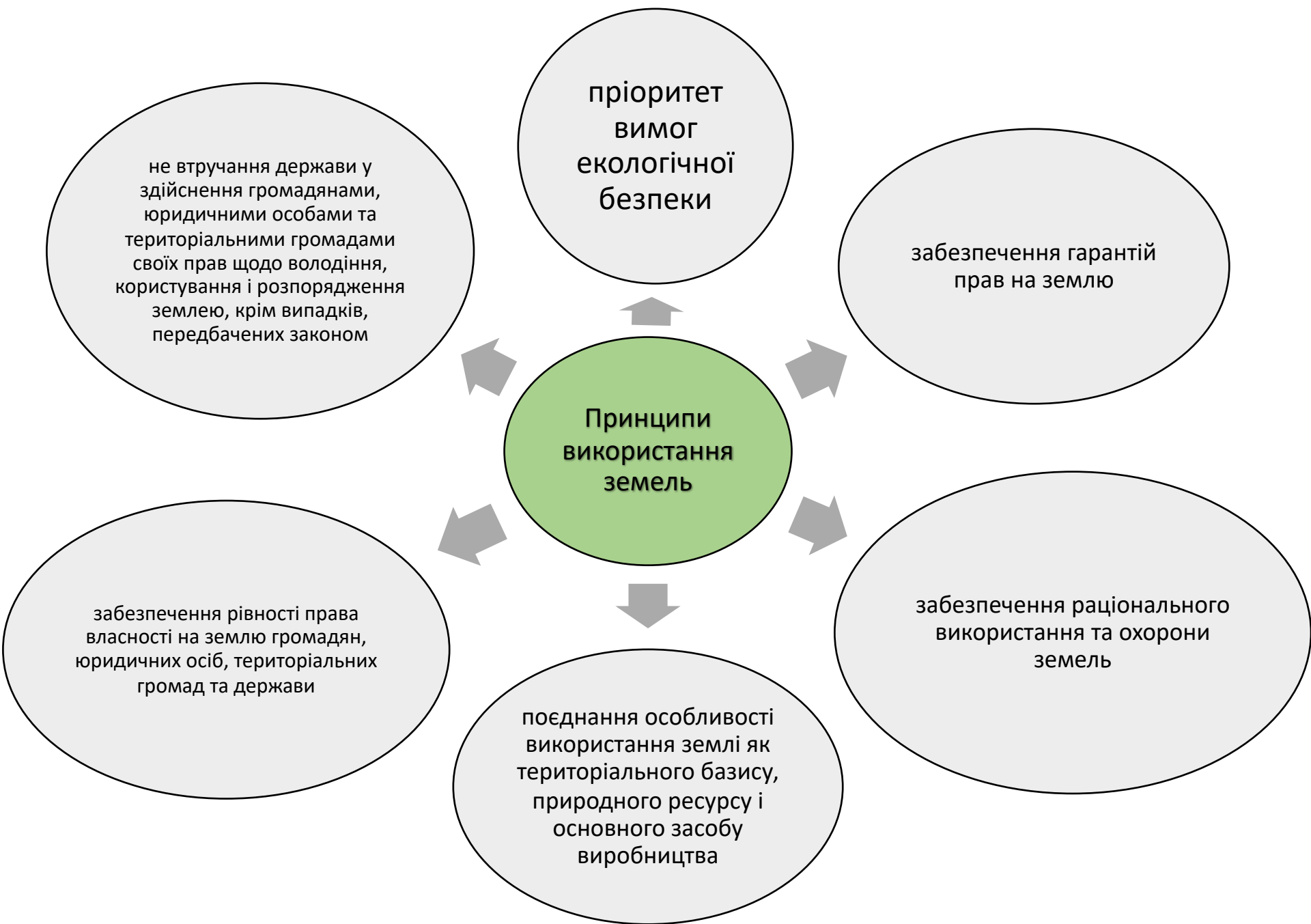
аспекти сутності раціонального
використання землі:

Екологічний

Соціально-
економічний

Технологічний

Правовий

Фактори раціонального використання земельних ресурсів

Керовані

Антропогенні (позитивні та негативні наслідки людської діяльності) **Техногенні** (технології використання земельних ресурсів; підходи та методи управління землекористуванням).

Некеровані

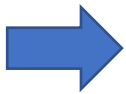
Економічні (поточний економічний стан країни та у світі),
Політичні (земельна політика, що проводиться державою, інші політичні процеси)
Природно-кліматичні (умови клімату, ландшафт, якість ґрунтового покриву тощо)
Соціальні (рівень життя населення, наявність/відсутність соціальної напруженості, якість трудових ресурсів)

2. Охорона земель

Охорона земель

це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Завдання охорони земель

забезпечення збереження та відтворення
земельних ресурсів, екологічної цінності
природних і набутих якостей земель

Охорона земель включає

консервацію деградованих і малопродуктивних
сільськогосподарських угідь

обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального
землекористування

збереження природних водно-болотних угідь

захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболочування,
вторинного засолення, переосушення, ущільнення, забруднення
відходами виробництва, хімічними та радіоактивними
речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних
процесів

попередження погіршення естетичного стану та екологічної
ролі антропогенних ландшафтів

Основні принципи державної політики у сфері охорони земель

забезпечення охорони земель як основного національного багатства
Українського народу

публічність у вирішенні питань охорони земель, використанні коштів
Державного бюджету України та місцевих бюджетів на охорону земель

відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України
про охорону земель

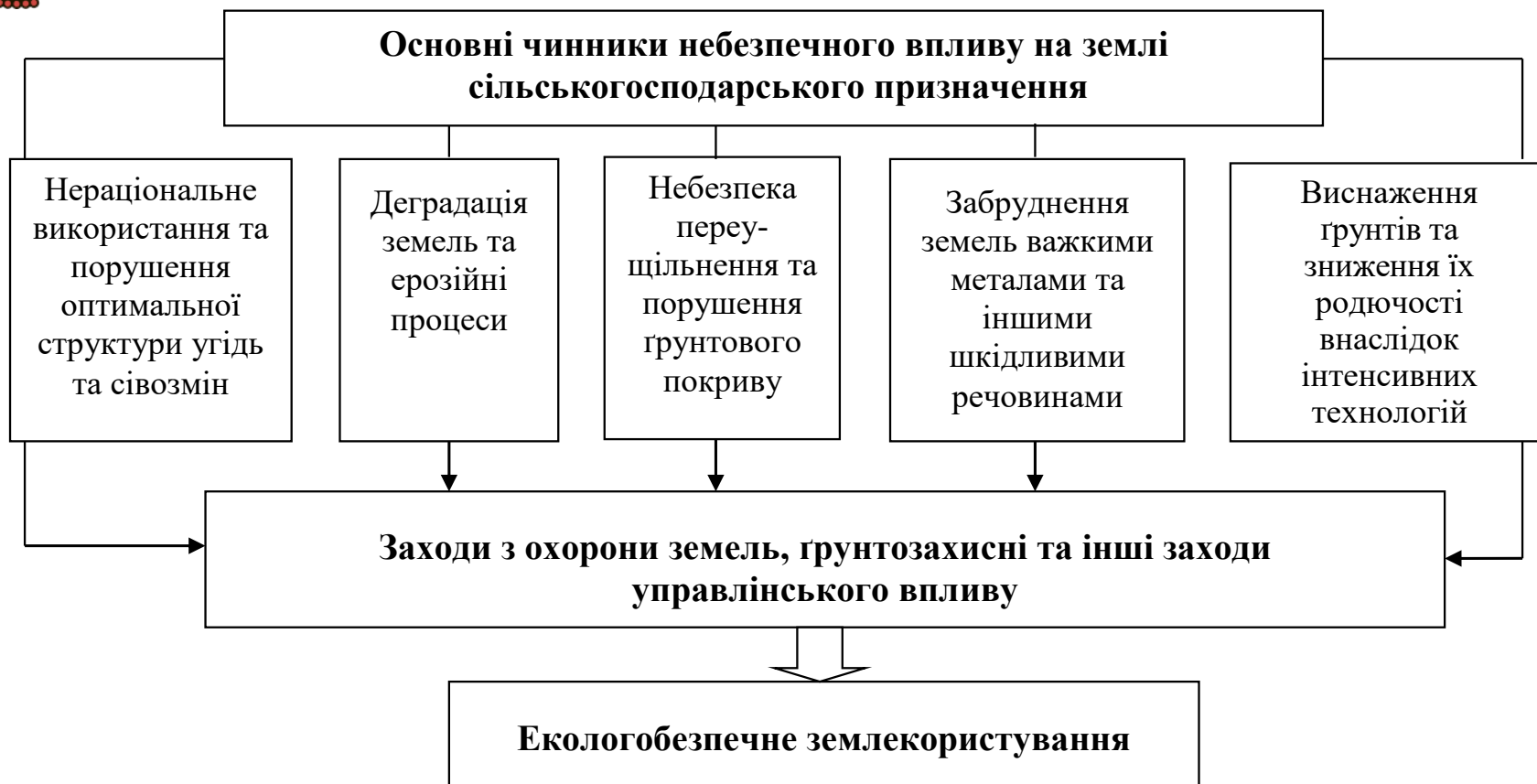
пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні землі як просторового
базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва

поєднання заходів економічного стимулювання та юридичної
відповідальності в галузі охорони земель

нормування і планомірне обмеження впливу господарської діяльності на
земельні ресурси

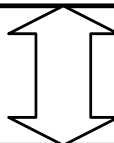

Екологічна безпека

Забруднення довкілля

Виснаження природних
ресурсів

Надзвичайні ситуації
природного та
техногенного впливу

Економічна безпека

Зниження рівня
суспільного
добробуту

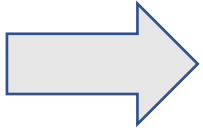
Економічний
збиток
здоров'ю та
життю людини

Екологічні витрати землекористувачів (землевласників)
– витрати, спричинені впливом забруднення довкілля на господарські об'єкти (збитки від втрати якості довкілля та витрати на її відновлення, страхування й заходи захисту об'єктів від несприятливих природних впливів, аварій тощо);
– витрати, спричинені необхідністю компенсації збитків третій стороні (виплати й штрафи за антропогенний вплив, витрати на підвищення рівня екологічної безпечності власного виробництва)

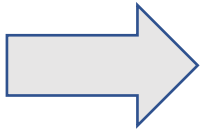

3. Земельні ресурси як об'єкт використання та охорони

Земельні ресурси

сукупний природний ресурс поверхні суші
як просторовий базис розселення і
господарської діяльності людини

землі, які використовуються або можуть бути
використані

**Фактори,
що обумовлюють необхідність збереження та
відтворення земельних ресурсів**

```
graph TD; A[Фактори, що обумовлюють необхідність збереження та відтворення земельних ресурсів] --> B[Земельні ресурси – основа життєдіяльності людства, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві]; B --> C[Зменшення площі земельних угідь в середньому на кожного жителя земної кулі]; C --> D[Значне поширення деградаційних процесів];
```

Земельні ресурси – основа життєдіяльності людства,
основний засіб виробництва в сільському та лісовому
господарстві

Зменшення площі земельних угідь в середньому на
кожного жителя земної кулі

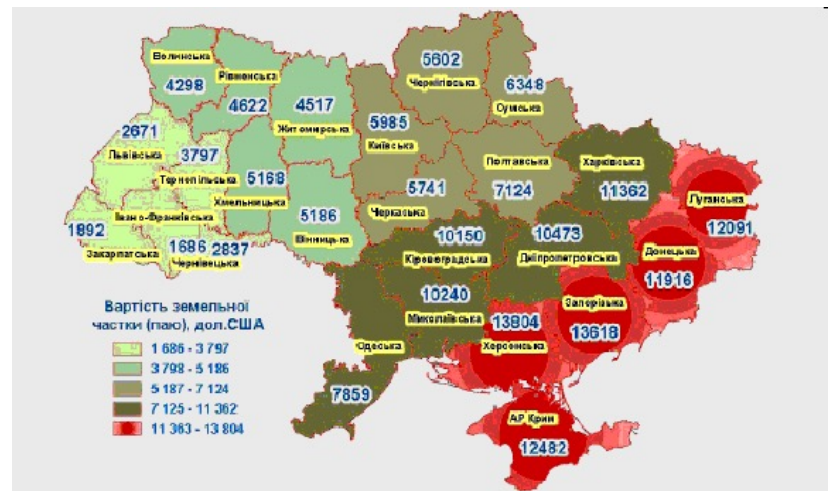
Значне поширення деградаційних процесів

Що таке земельний фонд ?

Під **земельним фондом** слід розуміти **усі землі**, що знаходяться в межах території України в тому числі острови та землі, зайняті водними об'єктами.

Україна за межами своєї території може мати на праві державної власності земельні ділянки, правовий режим яких визначається законодавством відповідної країни.

На сьогодні ЗФУ становить **60,4 млн га (60354,8 тис га)** або 5,7 % території Європи.

Земельний фонд України

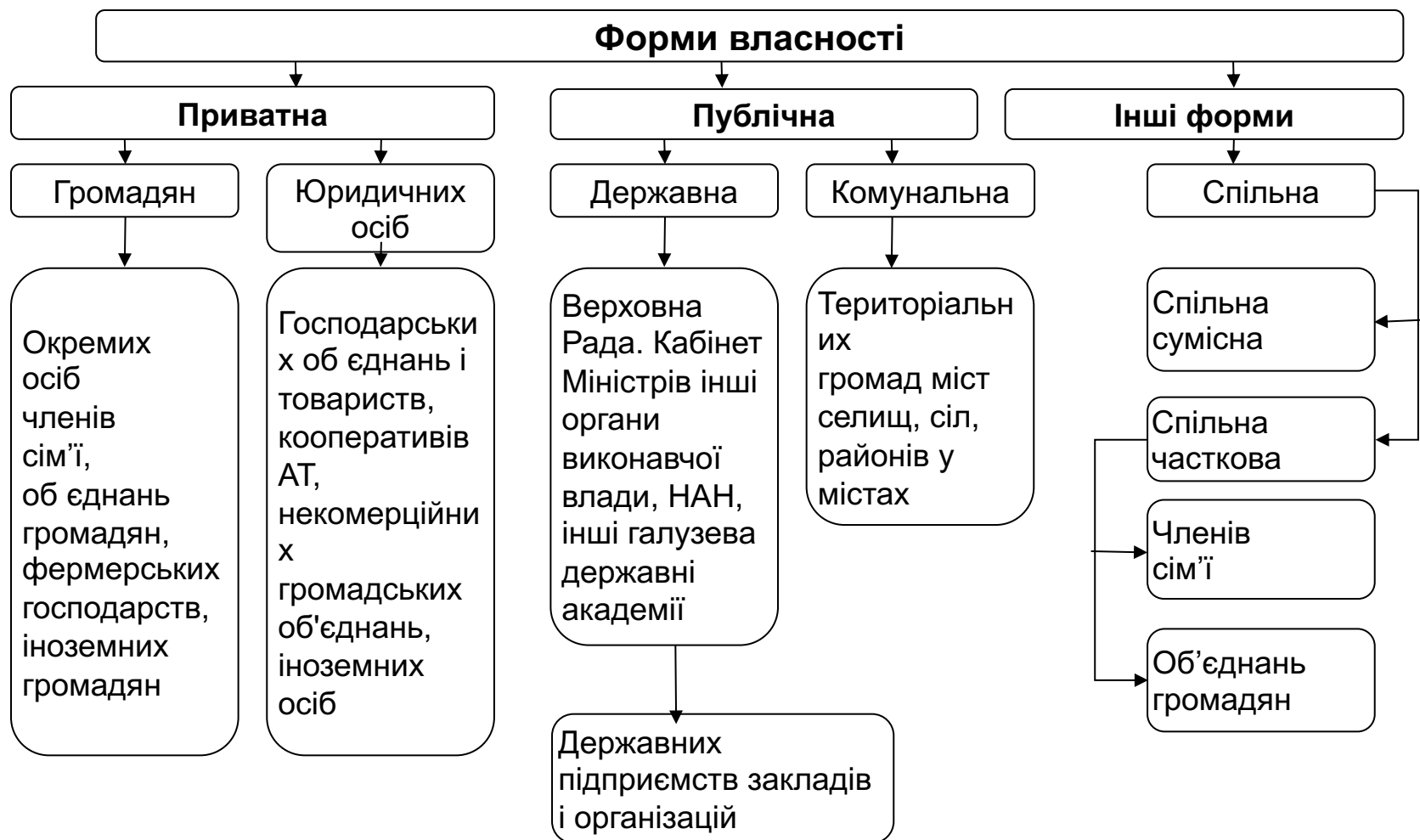
```
graph TD; A[Земельний фонд України] --> B[характеризується наявністю високого біопродуктивного потенціалу]; B --> C[в його структурі переважають землі з родючими ґрунтами]; C --> D[Україна здатна виробляти продуктів харчування на 145-150 млн. осіб];
```

характеризується наявністю високого
біопродуктивного потенціалу

в його структурі переважають землі з родючими
ґрунтами

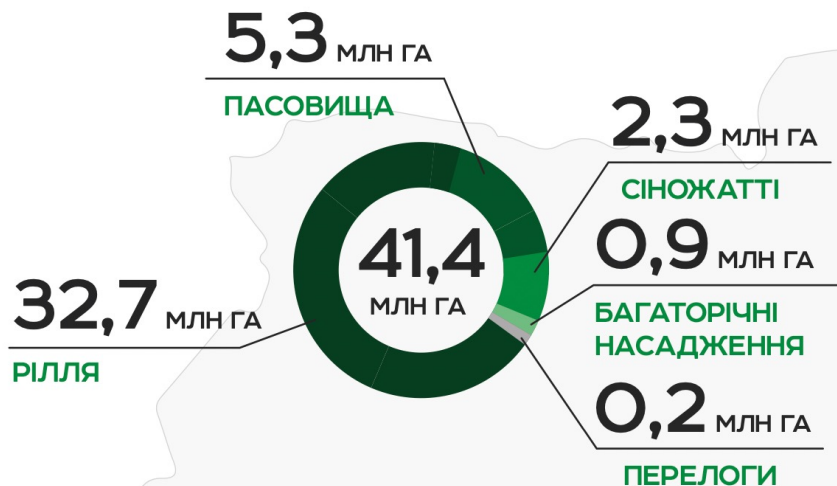
Україна здатна виробляти продуктів харчування
на 145-150 млн. осіб

Три основні форми власності (державна, приватна, комунальна) є складовими більш складної структури форм власності на землю.

ЗАГАЛЬНІ ДАНІ ПРО ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

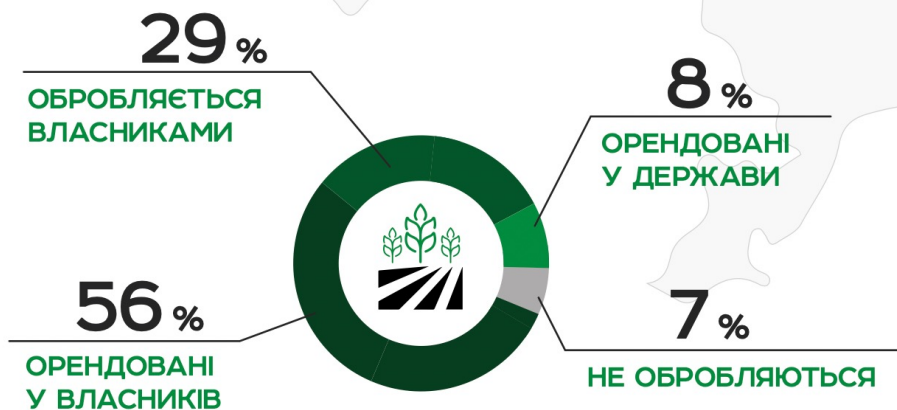
СТРУКТУРА С/Г УГІДЬ

СТРУКТУРА ВЛАСНОСТІ С/Г УГІДЬ

СТРУКТУРА ВИКОРИСТАННЯ С/Г УГІДЬ

ВЛАСНИКИ ЗЕМЛІ

Який склад земель сільськогосподарського призначення ?

До земель цієї категорії належать:

- ***сільськогосподарські угіддя***

- рілля;
- багаторічні насадження;
- сіножаті;
- пасовищ;
- перелogi.

- ***несільськогосподарські угіддя***

- господарські шляхи і прогони;
- полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісogосподарського призначення;
- землі під господарськими будівлями і дворами;
- землі тимчасової консервації.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ УГІДДЯ В УКРАЇНІ

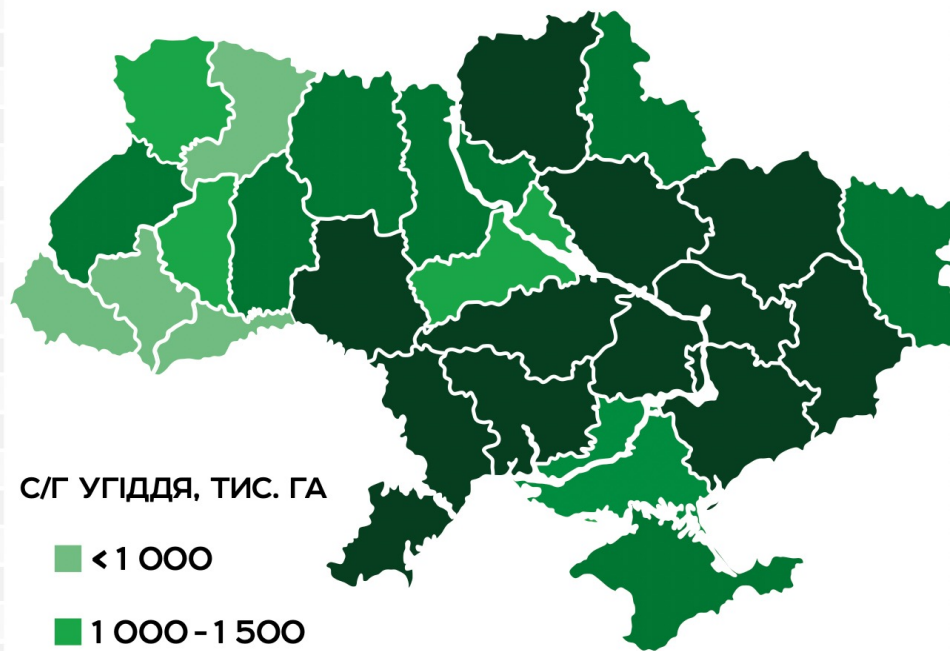
ОБЛАСТЬ	С/Г УГІДДЯ, ТИС. ГА	З НИХ:				БАГАТОРІЧНІ НАСАДЖЕННЯ
		РІЛЛЯ	ПЕРЕЛОГИ	СІНОЖАТТІ	ПАСОВИЩА	
АР КРИМ	1 820	1 284	11	2	438	85
ВІННИЦЬКА	2 012	1 730	1	49	184	48
ВОЛИНЬСЬКА	1 048	672	0	162	202	12
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА	2 512	2 127	0,03	17	314	53
ДОНЕЦЬКА	2 044	1 654	1	43	289	58
ЖИТОМИРСЬКА	1 504	1 144	41	119	178	22
ЗАКАРПАТСЬКА	451	200	0	94	129	27
ЗАПОРІЗЬКА	2 238	1 901	0	83	216	38
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА	621	401	2	82	121	15
КИЇВСЬКА	1 609	1 321	13	101	117	57
КІРОВОГРАДСЬКА	2 032	1 769	0	23	216	24
ЛУГАНСЬКА	1 907	1 275	45	94	462	30
ЛЬВІВСЬКА	1 240	771	0,2	195	251	23
МИКОЛАЇВСЬКА	2 000	1 708	4	3	252	34
ОДЕСЬКА	2 588	2 077	27	51	351	82
ПОЛТАВСЬКА	2 167	1 817	2	142	183	23
РІВНЕНСЬКА	922	658	3	126	124	11
СУМСЬКА	1 695	1 235	0,04	273	165	23
ТЕРНОПІЛЬСЬКА	1 036	851	3	24	145	14
ХАРКІВСЬКА	2 381	1 937	8	109	286	42
ХЕРСОНСЬКА	1 962	1 780	0	10	150	23
ХМЕЛЬНИЦЬКА	1 561	1 326	0,7	91	105	38
ЧЕРКАСЬКА	1 450	1 272	8	64	78	27
ЧЕРНІВЕЦЬКА	470	331	0	41	68	30
ЧЕРНІГІВСЬКА	2 060	1 456	22	297	262	24
ВСЬОГО	41 329	32 698	190	2 294	5 283	864

15,6–17,4 МЛН ГА

ЧАСТКА
ЧОРНОЗЕМІВ

422 ТИС. ГА

ОРГАНІЧНИХ
ЗЕМЕЛЬ

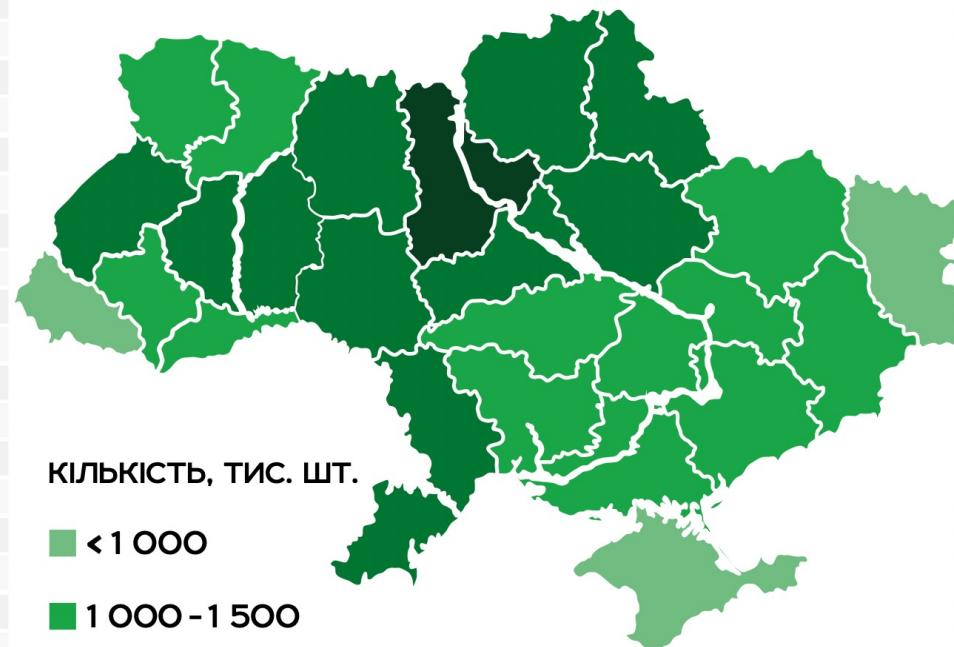

ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ С/Г ПРИЗНАЧЕННЯ В ДЕРЖГЕОКАДАСТРІ*

ОБЛАСТЬ	КІЛЬКІСТЬ	ПЛОЩА, ТИС. ГА	У ТОМУ ЧИСЛІ ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ, НА ЯКІ ОФОРМЛЕНО ПРАВО ОРЕНДИ З НИХ У ДЕРЖАВНІЙ ВЛАСНОСТІ			
			КІЛЬКІСТЬ	ПЛОЩА	КІЛЬКІСТЬ	ПЛОЩА, ТИС. ГА
АР КРИМ	92 762	350	22 042	104	3 359	32
ВІННИЦЬКА	848 890	1 601	480 987	1 139	12 901	93
ВОЛИНЬСЬКА	464 248	541	112 075	191	2 058	18
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА	534 710	2 231	272 434	1 443	10 485	105
ДОНЕЦЬКА	340 569	1 319	141 482	669	7 009	83
ЖИТОМИРСЬКА	638 344	1 152	300 103	713	4 518	25
ЗАКАРПАТСЬКА	172 574	143	29 095	32	990	4
ЗАПОРІЗЬКА	435 739	1 857	206 606	1 191	6 569	82
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА	447 759	1 730	164 823	135	551	6
КИЇВСЬКА	1 096 277	1 558	290 624	891	19 778	68
КІРОВОГРАДСЬКА	403 400	1 609	239 823	1 155	7 829	121
ЛУГАНСЬКА	247 104	935	118 214	612	3 354	34
ЛЬВІВСЬКА	757 152	710	306 784	394	3 983	16
МИКОЛАЇВСЬКА	423 941	1 650	201 523	925	10 957	84
ОДЕСЬКА	643 315	1 886	288 548	1 081	4 664	54
ПОЛТАВСЬКА	600 980	1 870	329 645	1 217	17 364	135
РІВНЕНСЬКА	536 462	617	160 352	258	628	2
СУМСЬКА	725 776	1 259	409 476	887	14 868	86
ТЕРНОПІЛЬСЬКА	689 392	786	335 022	522	2 391	25
ХАРКІВСЬКА	534 843	1 779	262 324	1 277	17 766	137
ХЕРСОНСЬКА	364 791	1 648	185 027	988	12 324	160
ХМЕЛЬНИЦЬКА	747 335	1 215	404 281	816	10 099	52
ЧЕРКАСЬКА	615 006	1 216	355 990	902	18 138	125
ЧЕРНІВЕЦЬКА	379 219	253	90 660	104	3 212	6
ЧЕРНІГІВСЬКА	811 855	1 581	457 718	1 049	22 516	83
ВСЬОГО	13 552 443	31 496	6 165 658	18 693	218 311	1 634

ПРО **76 %**
ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК,
ВНЕСЕНО ВІДОМОСТІ
В ДЕРЖГЕОКАДАСТР

31,5 МЛН ГА
ЇХ ЗАГАЛЬНА
ПЛОЩА

КІЛЬКІСТЬ, ТИС. ШТ.

< 1 000

1 000 - 1 500

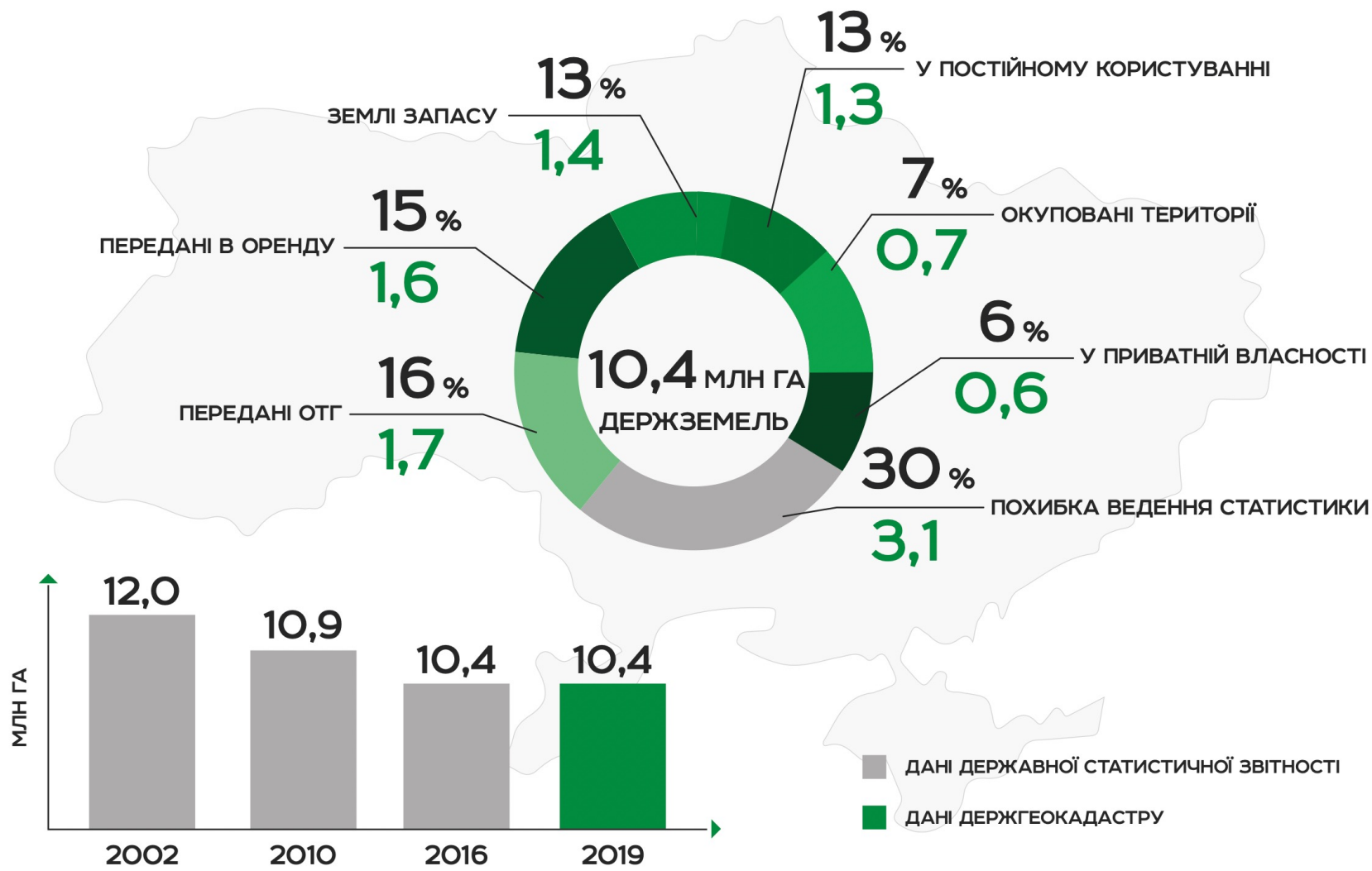
1 500 - 2 000

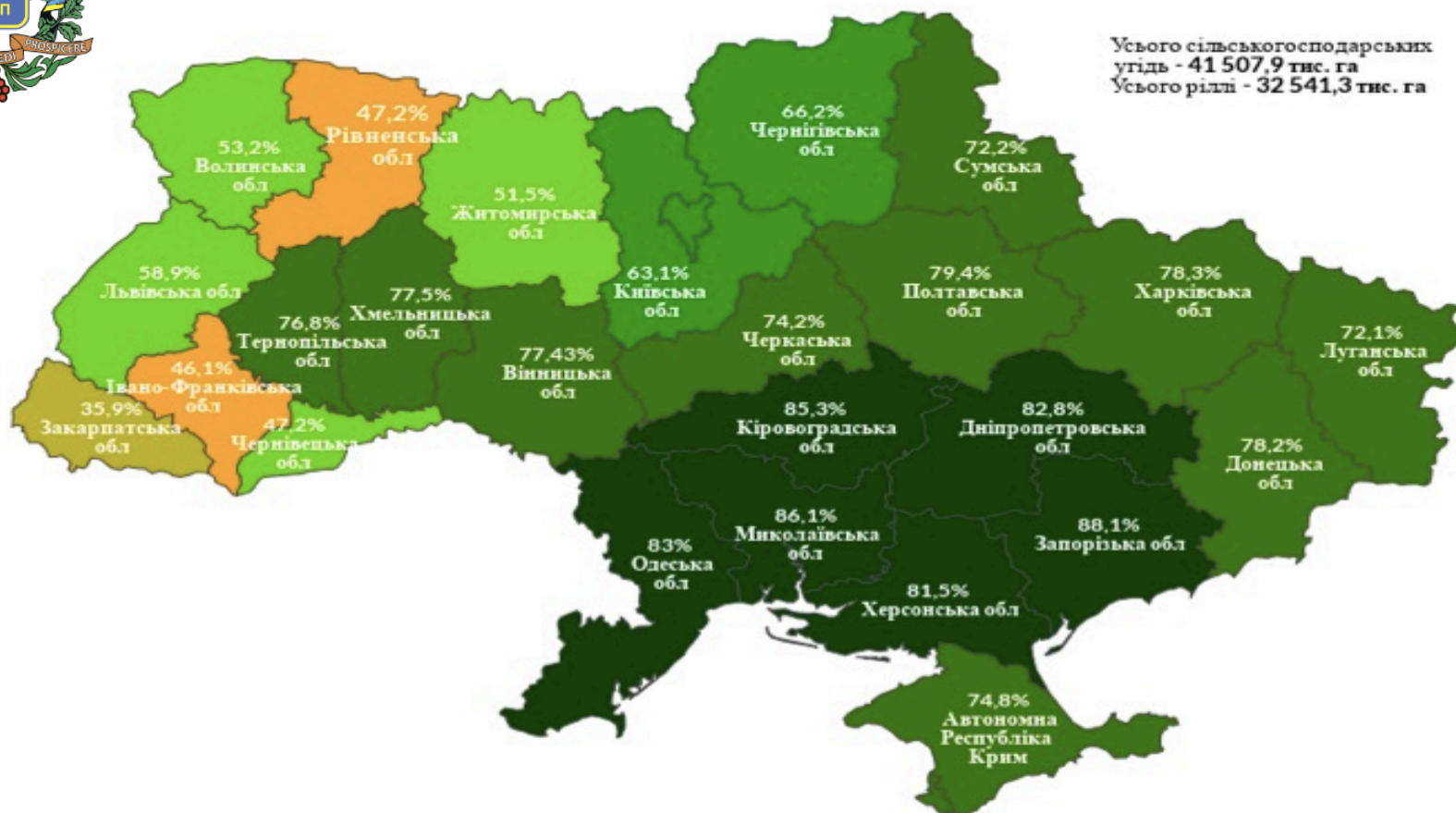
> 2 000

*КІЛЬКІСТЬ ТА ПЛОЩА ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК С/Г ПРИЗНАЧЕННЯ, ВІДОМОСТІ ПРО ЯКІ ВНЕСЕНО В ДЕРЖГЕОКАДАСТР НА ПІДСТАВІ ВІДПОВІДНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ІЗ ЗЕМЛЕУСТРОЮ, ЯКА ПЕРЕДБАЧЕНА СТАТТЕЮ 21 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ КАДАСТР»

СТРУКТУРА ДЕРЖАВНИХ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ

ДЕГРАДАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ УКРАЇНИ

ПЛОЩІ ДЕГРАДОВАНИХ ЗЕМЕЛЬ КОЛИВАЮТЬСЯ

ВІД 8 ДО 10-15 МЛН ГА

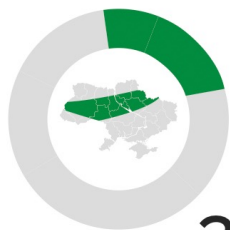
ПОНАД 1,1 МЛН ГА
ПІДЛЯГАЮТЬ
КОНСЕРВАЦІЇ

315,6 ТИС. ГА
МАЛОПРОДУКТИВНИХ
УГІДЬ

143,4 ТИС. ГА
ПОТРЕБУЮТЬ
РЕКУЛЬТИВАЦІЇ

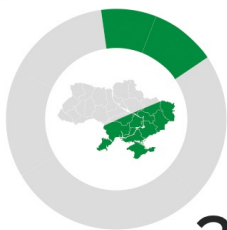
ЗМЕНШЕННЯ ҐУМУСУ В ҐРУНТАХ

ЛІСОСТЕП

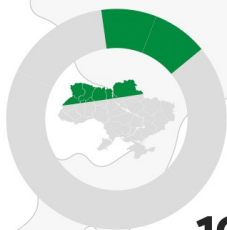
НА 22 %

СТЕП

НА 20 %

ПОЛІССЯ

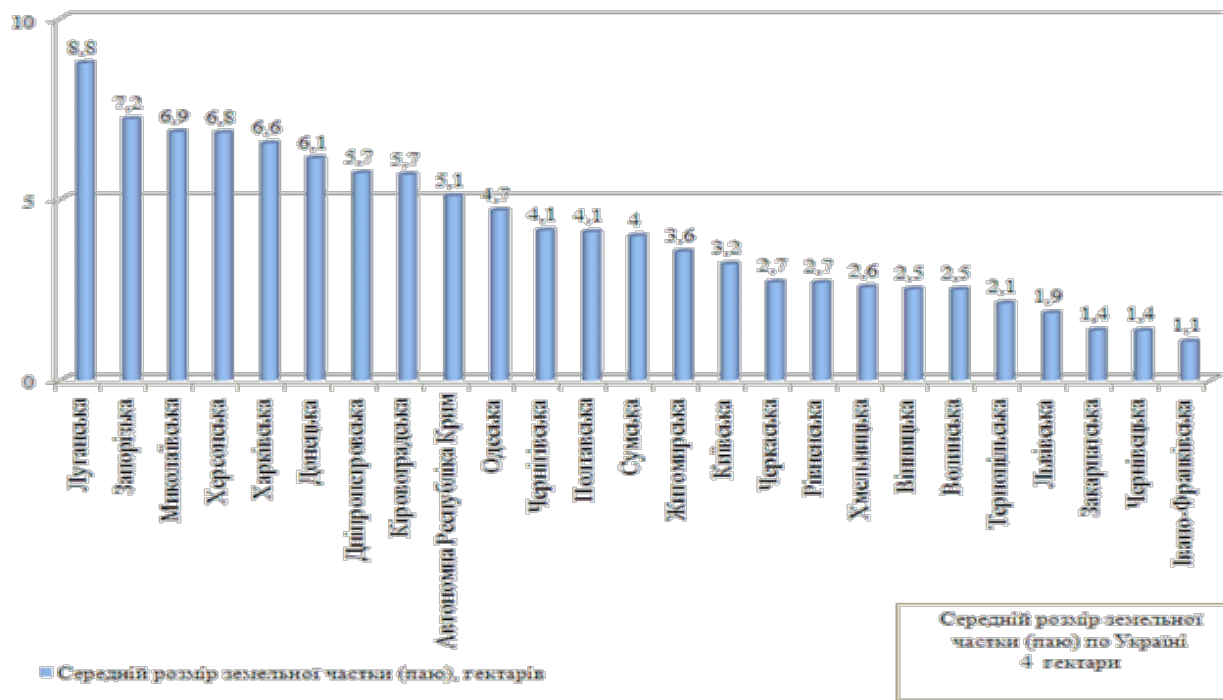
НА 19 %

МАЛОПРОДУКТИВНІ ҐРУНТИ УКРАЇНИ, ТИС. ГА

ЗАСОЛЕНІ ҐРУНТИ	1 060
СОЛОНЦЮВАТИ ҐРУНТИ:	1 633
• СОЛОДІ В КОМПЛЕКСАХ ҐРУНТІВ	1 053
• ОСОЛОДІЛІ ҐРУНТИ	99
• ВТОРИННО ЗАСОЛЕНІ ҐРУНТИ	94
КИСЛІ ҐРУНТИ	9 136
ПЕРЕЗВОЛОЖЕНІ	1 569
ЗАБОЛОЧЕНІ	964
ЕРОДОВАНІ, ЕРОЗІЙНО НЕБЕЗПЕЧНІ	10 485 + 16 401
КАМ'ЯНИСТІ	209

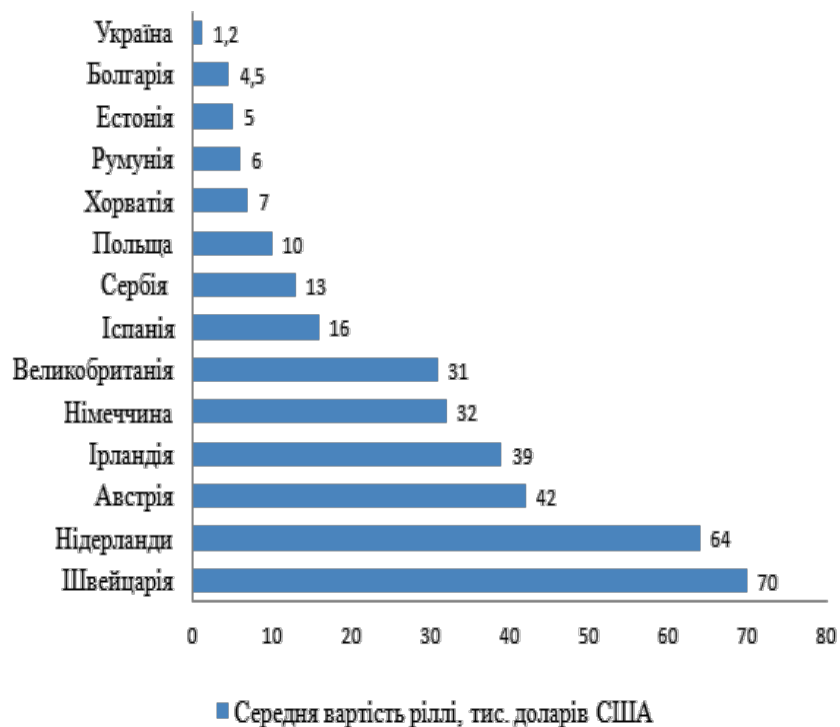

Середній розмір земельної частки (паю) в розрізі регіонів *

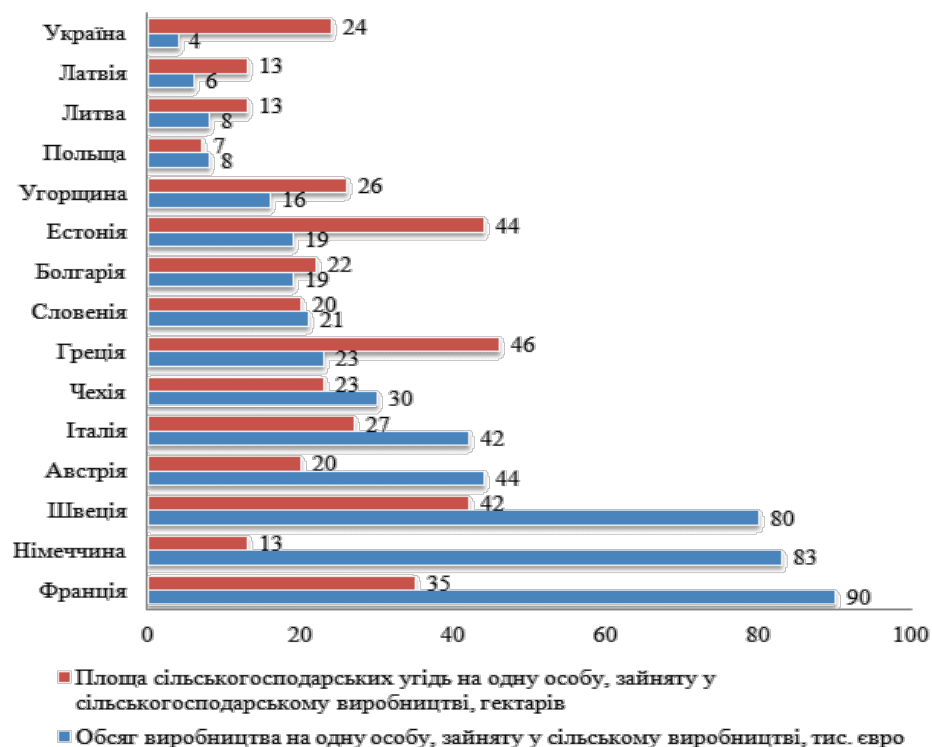

- джерело: Моніторинг земельних відносин в Україні <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf>

Вартість земель сільськогосподарського призначення в різних країнах

Площа сільськогосподарських угідь на одну особу, зайняту у сільському виробництві

Висновки

- Результати аналізу реальної ситуації щодо стану земельних ресурсів в Україні дають змогу стверджувати, що на сьогодні заходи з раціонального використання та охорони земель здійснюються не в повному обсязі.
- Державну земельну політику можна вважати такою, що перебуває у стадії формування та не повною мірою відповідає європейським і світовим критеріям і вимогам щодо належного управління земельними ресурсами.
- На сьогодні в Україні немає затвердженої на законодавчому рівні загальної стратегії розвитку земельних ресурсів і земельних відносин. Тому, виникла нагальна потреба запровадження комплексних підходів до визначення та узгодження цілей і пріоритетів під час управління землями сільськогосподарського призначення державної власності та побудови технологічного ланцюга здійснення взаємопов'язаних заходів для запровадження процесів формування та реалізації державної політики у відповідній галузі.

Рекомендована література

1. Земельний довідник України. Режим доступу: https://agropolit.com/storage/2020/Zemelniy_dovidnyk_2020.pdf?utm_source=mailchimp&utm_campaign=0300ccc2e1f0&utm_medium=page
2. Моніторинг земельних відносин в Україні <https://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf>
3. Структура земельного фонду України <https://land.gov.ua/info/struktura-zemelnoho-fondu-ukrainy-ta-dynamika-ioho-zmin/>
4. Лико Д. В., Лико С. М., Долженчук В. І. та ін. Охорона і раціональне використання земельних ресурсів: навчально-методичний посібник / Д. В. Лико, С. М. Лико, В. І. Долженчук, О. І. Портухай. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. – 664с.
5. Балюк С. А., Медведєв В. В., Воротинцева Л. І., Шимель В.В. Сучасні проблеми деградації ґрунтів і заходи щодо досягнення нейтрального її рівня. Вісник аграрної науки. серпень 2017. С. 5. URL: http://agrovisnyk.com/pdf/ua_2017_08_01.pdf
6. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>